

«Я ДОБРА ЗАПОМНІЛА ЯГО ПРАНКЛІВЫЯ БЛАКІТНЫЯ ВОЧЫ»

Васіль Быкаў у словах сучаснікаў

У 2002 годзе Васілю Быкаву прапанавалі адказаць на анкету... Письменник быў нешматслоўны ў адказах, але тое-сёе цікавае можна там вычытаць:

- «— Які ваш любімы занятак?
- Думаць».
- «— Які момант у Вашым жыцці Вы лічыце самым радасным?
- Скончылася вайна, а я — жывы!».
- «— Чаго Вы яшчэ хацелі б у жыцці дасягнуць ці дачакацца?
- Дажыць да вясны!».
- Наступную вясну народны пісьменнік сапраўды сустрэне, але гэта акажацца яго апошняй вясна.

Васіль Быкаў памрэ ўлетку 2003-га, і, што сімвалічна, у дзень, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, якая змяніла яго жыццё і стала галоўнай тэмай творчасці.

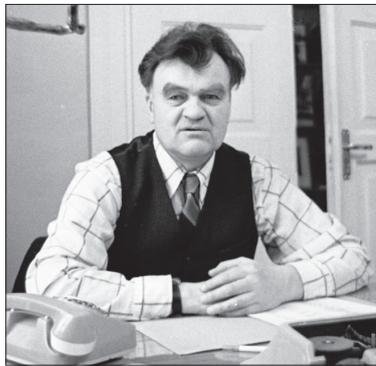
Маштаб асобы Васіля Быкава мы асэнсоўваем дасюль, але і пры яго жыцці былі тыя, хто гэта ўсведамляў. Згадкі пра Быкава пакінулі многія славетныя людзі не толькі з Беларусі. Чынгіз Айтматаў, таксама франтавік, казаў пра яго: «Лёс збырог нам Быкава, каб ён жыў і пісаў ад імя цялага пакалення».

Давайце ўспомнім, як згадвалі Васіля Быкава яго сучаснікі.

УПАРТЫ ЗУБР ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

17 чэрвеня 1974 года, да 50-гадовага юбілею, Васіль Быкаў атрымаў віншаванне з Гродна, падпісанае «Карпюк і твае сябры». Аляксей Карпюк — гродзенскі пісьменнік, з якім Быкаў пасябраваў падчас свайго жыцця ў Гродне.

«Дарагі Васіль! Вялікая моц таіцца ў раствору, які сцэментавуў цагляны гэтага будынка. Але ж якімі, скажы, якімі маштабамі змерыць тую магутную сілу тваіх твораў, што паланілі мільёны душ рознага ўзросту і нацыянальнасцей, прымушаюць біцца ў рытме твайго шчодрага сэрца, лунаць сярод тваіх герояў? Вось чаму мы цябе любім, шануем, паважаем і табою ганарымся!

Ты — яркая ўспышка на шляху развіцця нашай нацыянальнай культуры, і табе, упартаму Зубру Гродзеншчыны, які піша так шчыра, хвалююча, аголенымі жыламі, — усенародная чэсць і пашана!

У дзень твайго паўвяковага юбілею мы ўсе, тут сабраныя, перадаем вялікае дзякуй тым настаўнікам, што цябе калісьці вучылі!

Нізкі паклон тваім бацькам — цётцы Ганне і дзядзьку Уладзіміру з далёкай вёскі Бычкі з-пад Ушачы, якія цябе нам далі такога!»

УСЁ МІНАЕ — ГОНАР НЕ МІНАЕ

Праз дзесяць гадоў, 19 чэрвеня 1984 года, у газеце «Літаратура і мастацтва» з'явіўся верш «Васілю Быкаву да 60-годдзя»:

«Час стагоддзі, як касой, сцінае,
Веры, царствы,
догмы йдуць да ценяў.
Усё мінае — Гонар не мінае,
Бо народжаны адным сумленнем.

Калі сонца выб'еца з туману,
Толькі іх і ўспомніць хор народаў.
Воінаў сваіх, святых і зраненых,
Рыцараў сумлення і свабоды».

Аўтар гэтага верша — Уладзімір Караткевіч. У зборы яго твораў у дваццаці пяці тамах змешчаны восем лістоў да Васіля Быкава. У ліпені 1979 года Караткевіч піша:

«А і праўда, каб такую хату.
Рэчка, на адным беразе твая, на

другім мая. Цераз рэчку масток.
Хочаш — ідзі ў госці, а калі бачыш,
што хата павярнулася да лесу перадам,
а да цябе — задам, то сядзі і пішы.
Я — элегічныя вершы, ты — ідылічную аповесць».

Слухай, а гэта ідэя! Праўда, узяў бы ды напісаў гэткую ідылію ў поўным сэнсе, без начальства, без усялякіх праблем, акрамя агульначалавечых, і без аніводнага стрэлу. Га? Уцёр бы ім соплі яшчэ і такім. Каб ведалі нашых, гады!»

Ідыліі, да якой заклікаў Караткевіч, Быкаў так і не напісаў... Яго пакліканне было ў іншым. Як, зрэшты, і ў самога Караткевіча.

ХОЧАЦЕ ЎБАЧЫЦЬ ЯГО СЭРЦА?

Расійскі паэт Канстанцін Ваншэнкін, аўтар слоў песні «Я люблю тебя, жизнь», які і Васіль Быкаў, быў франтавіком. Вось якая гісторыя пра Быкава ёсць у яго ўспамінах:

«История, которую сейчас рассказываю я, произошла в 1977 году в Болгарии. Мы давно не виделись, и я обрадовался, узнав, что мы в одной делегации...»

Была зима, старый Пловдив, новые античные раскопки, только что построенный французский отель.

Наши номера оказались рядом. Дни, наполненные выступлениями и встречами, пролетели быстро. Завтра — в Софию.

Лег я не слишком поздно и тут же уснул. Меня разбудил мягкий телефонный звонок.

— Костя, ты спал? — спросил Быков.

Он секунду помедлил: — У меня сердце останавливается.

— Не вздумай встать, — сказал я и посмотрел на часы. Было около часа.

...Вася сидел у раскрытого окна. — Что же ты делаешь! — крикнул я так, будто испытал уже это все на себе. — Ложись немедленно.

Быков лег.

Я не знал, как позвонить портю, и бросился к лифту. Не успел я договорить, а дежурный уже вызывал неотложку.

...Неотложка приехала очень быстро. Начали измерять давление, выслушивать. Быков этим

явно тяготился. Каким-то образом узнали о случившемся и стали заходить проводить еще наши — Гранин, Ахмадулина.

— Ну что? — спросил я врача.

— Мы вызвали кардиологов.

Прибыла новая служба. В комнате стало тесно. Сняли кардиограмму, еще одну. Объявили, что забирают больного в стационар, там обследуют более подробно. Быков запротестовал. Мы начали убеждать: надо. Он попробовал приподняться, но ему запретили — только на носилках. Он вновь было заупирался, но тут же сдался — ладно. Мы с Сидоровым поехали вместе с ним.

В обычный лифт носилки не помещались, спустились грузовым. Стояла глубокая ночь. В машине было холодно, Быкова укрыли двумя одеялами. Город был совершенно безлюден.

Подъехали к университетской клинике. Больничные здания старые, вроде наших Пироговских или Градских, зато медицинский уровень, как нам объяснили, тоже очень высокий.

Мы ждали в коридоре. Через полчаса объявили: надеются, что ничего серьезного нет, но оставят до завтра.

Когда мы попрощались с ним от дверей, Вася был расстроен, но он уже был занят и другим, своим, он уже переходил в иное качество, его уже переодевали.

...Утром остальные уехали: им по дороге в Софию предстояли остановки и встречи в нескольких маленьких городках. Мы с Сидоровым остались.

После завтрака снова отправились в больницу. Быкова перевели на второй этаж в большую палату, где, кроме него, лежали еще только двое.

— Инфаркта нет, — сказал врач, — но пусть он побудет у нас денек-другой.

— А сейчас не отдадите?

— Еще нельзя. Посмотрите, он, кажется, спит. Палатная стеклянная дверь была наполовину закрашена белыми, мы смотрели поверх. Быков тихо лежал на боку, потом пошевелился.

Я осторожно толкнул дверь, он повернул голову и увидел нас. «Ну что?» — на миг вспыхнуло в его взгляде.

— Вася, все в порядке, но сегодня не отпускают, обещают завтра. Вещи твои в номере, ключ в рецепции, внизу.

Он кивнул и прикрыл глаза. — Как чувствуешь себя? — Неплохо.

— Ну, Вася, пока, не скучай. До встречи.

Мы вышли, и Евгений Сидоров еще задержался у двери, глядя на Быкова поверх белой краски.

— Все нормально, — сказал врач и спросил меня: — Он известный писатель?

(Он произносил без смягчения: «нормально», «писатель».)

— Конечно! — воскликнул я. — Василь Быков! Он всемирно известный писатель.

— Да, — сказал врач, — я знаю. Хотите увидеть его сердце? — И подвел меня к стоящему в коридоре монитору: — Он сюда подключен.

На темно-сером, почти черном экране ритмично вспыхивала и гасла, вспыхивала и гасла сильная голубая искра. Я смотрел, затаив дыхание. Это билось сердце Василя Быкова.

На другой день он уже был с нами в Софии».

НА СВЯТУЮ ТРОЙЦУ НАРАДЗІЦЦА...

Рыгор Барадулін першы раз сустрэўся з Васілём Быкавым на пачатку 1960-х, калі ў якасці літсупрацоўніка рэдакцыі газеты «Советская Белоруссия» прыехаў да яго ў Гародню, і «хутка паразумеліся, як вушацкія людзі». На 70-гадовы юбілей Васіля Быкава, 19 чэрвеня 1994 года, з'явіўся верш Барадуліна:

Міхаіл Пташук на здымках фільма «Знак бяды».

«Нарадзіцца на святую Тройцу —
Ў Бога быць любімым
Мець надзею.
Хоць жыццё не спачувае мройцу.
Людства непраўна нелюдзее».

Як бядя сама папросіць шлюбу,
Сцежка ляжа ў апраметнай з краю.
Мэта Звідніць цемру праўдалюбу,
Мужнасць Змусіць захлынуцца зграю.
Доля — Сплаканая маладзіца
Бласпяўляе крыкам жураўліным
На святую Тройцу нарадзіцца,
Ў Беларусі быць любімым сынам!»

КАЛІ ВАРТА ЛЯСНУЦЬ ДЗВЯРЫМА

Да кіно па сваіх творах Васіль Быкаў ставіўся неадназначна — зразумела, пісьменніцкае бачан-

не і кінаверсія цалкам не супадуць ніколі. Любоў Румянцава, якая сыграла ролю італьянкі Джуліі ў фільме «Альпійская балада», успамінала:

«Помню, што прыязджаў на здымачную пляцоўку Васіль Быкаў і застаўся незадаволены пабачаным матэрыялам. Сцэнарый жа давялося скараціць. Быкаў увогуле падаўся мне чалавекам не эмацыянальным, але я добра запомніла яго пранклівыя блакітныя вочы».

Зразумела, актрыса глядзела на пісьменніка здалёку і не магла ведаць, што хаваецца за ягонай «неэмацыянальнасцю». А вось рэжысёр Міхаіл Пташук, які з Быкавым сябраваў, на гэты конт не падманваўся.

Аповесць «Знак бяды», надрукаваная ў 1982 годзе, уразіла Пташук. Яго жонка Лідзія расказвала, што ён «як каршун накінуўся на гэтую аповесць. Усю ноч не спаў. І раніцай патэлефанаваў Быкаву: «Васіль Уладзіміравіч, я хачу здымаць гэта».

На шляху здзяйснення карціны было шмат выпрабаванняў. Гатовую стужку праглядаў Ягор Лігачоў. Пташук успамінаў:

«Паглядзеўшы яе, Ягор Кузьміч сказаў Слюнькову: рэч добрая, але сцэны раскулачвання неабходна прыбраць. І гэта пры тым, што Васіль Быкаў на той час ужо атрымаў за аповесць Ленінскую прэмію».

Слюнькоў пачаў дзейнічаць. Разам з Быкавым нас вызвалі і ў ультыматывунай форме Васілю Уладзіміравічу паралі паўплываць на Пташук. Быкаў адмовіўся і лясную дзвярыма».

Карціну ўсё-ткі ўдалося абараніць. Дапамог Элем Клімаў, яму давялося нават пайсці на хітрасць — далажыць, што крамольныя сцэны выразаны...

Але вось гэты вельмі эмацыянальны ўчынак — адмовіўся ад кампрамісу і лясную дзвярыма — вельмі добра характарызуе франтавіка Васіля Быкава.

Дарэчы, на пытанне анкеты пра ўлюбёнага літаратурнага героя Васіля Быкаў адказаў: Дон Кіхот.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ.